

Arts sumptuàries a l'edat mitjana

Codi: 100536
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500239 Història de l'art	OT	3	0
2500239 Història de l'art	OT	4	0

Professor de contacte

Nom: Anna Orriols Alsina

Correu electrònic: Anna.Orriols@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

- Noció general del període històric-artístic en el context de la història de l'art occidental.
- Actitud intel·lectual i nivell de cultura general propis d'una persona que, pel fet d'haver-se matriculat voluntàriament i conscientment a una carrera universitària, se sobrentén que té interès per a l'estudi i per a l'obtenció de nous coneixements.
- Coneixements suficients d'anglès i francès (i per anar bé també d'italià) que permetin llegir textos en aquests idiomes per tal de poder accedir a determinada bibliografia i/o recursos electrònics.
- És absolutament indispensable que tant l'expressió oral com l'escrita siguin correctes en el contingut i en la forma, tal i com ha de ser exigible a qui hagi superat uns estudis de batxillerat i aspiri a un títol universitari, i sigui quina sigui la llengua utilitzada.

Objectius

- 1- Conèixer i valorar un capítol sovint menystingut en els programes, que és el relatiu a les arts sumptuàries (o, en un sentit més ampli, les arts de l'objecte).
- 2- Comprendre i conèixer les interrelacions entre les arts de l'objecte i el context en el qual s'han creat, així com les diverses tipologies, funcions i lectures dels objectes artístics.
- 3- Conèixer i saber utilitzar convenientment la bibliografia pertinent, entesa com a recurs que permet ampliar els coneixements proporcionats a l'aula i, quan sigui necessari, trobar informació. Determinats recursos electrònics poden complementar eficaçment tot el procés.
- 4- Consolidar l'ús d'un lèxic específic (que s'entén que haurà estat après en cursos anteriors), que permeti la correcta lectura i descripció d'una obra, una tipologia o un tema iconogràfic.

Competències

Història de l'art

- Analitzar amb esperit crític, a partir dels coneixements adquirits, l'obra d'art en les seves diferents facetes: valors formals, significat iconogràfic, tècniques i procediments artístics, procés d'elaboració i mecanismes de recepció.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Generar propostes innovadores i competitives en la recerca i en l'activitat professional.
- Interpretar l'obra d'art en el context en el qual es va gestar i relacionar-la amb altres formes d'expressió cultural
- Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Reconèixer l'evolució de la imatge artística des de l'antiguitat fins a la cultura visual contemporània.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar els creadors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
2. Analitzar els receptors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
3. Analitzar les idees artístiques sobre un fenomen artístic en un determinat context cultural.
4. Analitzar una imatge artística i situar-la en el seu context cultural.
5. Aplicar els coneixements iconogràfics a la lectura de la imatge artística
6. Definir i explicar amb precisió un objecte artístic amb el llenguatge propi de la crítica d'art.
7. Distingir les tècniques i el procés d'elaboració d'un objecte artístic
8. Estimular la creativitat i fomentar idees innovadores.
9. Examinar una imatge artística i distingir-ne els valors formals, iconogràfics i simbòlics.
10. Explicar els mecanismes de recepció d'una obra d'art.
11. Identificar les idees principals i les secundàries i expressar-les amb correcció lingüística
12. Reconstruir el panorama artístic d'un determinat context cultural
13. Relacionar una imatge artística amb altres fenòmens culturals de la seva època.
14. Saber exposar amb eficàcia els coneixements, oralment i per escrit.
15. Treballar en equip, respectant les opinions alienes i dissenyant estratègies de col·laboració.

Continguts

Contingut general i context

Sovint designades com a "arts menors", de vegades en paral·lel a un cert menyspreu que les considera menys rellevants que les altres arts, les arts sumptuàries - o les arts de l'objecte, si es vol usar un terme menys restrictiu - tenen exactament el mateix valor que qualsevol altra manifestació artística. Més enllà de la seva riquesa material, la majoria destaquen per la seva qualitat formal i poden oferir iconografies tan riques i suggerents com qualsevol altra obra en format monumental. El seu paper en l'escenari artístic, litúrgic i devocional va ser absolutament rellevant a l'Edat Mitjana.

D'altra banda, la seva mobilitat les ha convertides sovint en vehicles transmissors de fórmules diverses. El freqüent caracter simbòlic -tant en el terreny laic com en l'eclesiàstic- que se'ls ha atorgat o que han acabat assumint, les ha convertides en objectes singulars, la qual cosa ha fet que en ocasions hagin protagonitzat, al llarg del temps, peculiars situacions, que van de la veneració a la superstició, el robatori o reinterpretacions i reutilitzacions. Gelosament amagats o orgullosament exposats, aquests objectes contribueixen notablement al coneixement de l'època en què es van crear.

Sempre en base a aquestes consideracions, l'assignatura abordarà les tipologies, funció, usos i significat dels diversos objectes artístics del món medieval a partir dels blocs que s'especifiquen al temari. El contingut de l'assignatura, doncs, no s'articula a partir de tipus de tècniques ni pretén fer un impossible recorregut històric exhaustiu de les arts sumptuàries de l'època, sinó aprofundir en la història de l'art i la cultura medievals a partir d'alguns dels seus fruits artístics, tot dibuixant el context en el qual varen sorgir i s'han utilitzat. En alguns casos es valorarà també la consideració i vicissituds d'algunes de les peces fins l'actualitat. Es tindran en compte tant l'àmbit profà com el religiós i, també, objectes d'ús quotidià i escàs valor material però de notable

interès iconogràfic i simbòlic. Corones i ceptres, trons i càtedres, reliquiaris, jocs d'escacs, atuells litúrgics, joies i amulets..., constitueixen una poc freqüent però estimulante via d'aproximació a les intencions, devocions i creences de monarques, nobles, eclesiàstics i laics de tots els estaments a l'edat mitjana.

TEMARI

- 1.- Plantejament de l'assignatura i l'avaluació. Bibliografia i altres recursos. Aspectes generals.
- 2.- Regalia. L'objecte i la imatge del poder civil i eclesiàstic.
- 3.- Loca sancta. Pelegrinatges i relíquies. Dels souvenirs als grans reliquiaris.
- 4.- Objectes profans. Atuells de luxe. Jocs. Joies. Teixits.
- 5.- L'objecte en l'escenari litúrgic medieval. Tipologies i funcions.
- 6.- En els marges de l'art: amulets, insígnies i exvots.

*** Els diferents apartats del temari no seguiran necessàriament l'ordre en el qual apareixen aquí, que podrà variar en funció d'incidències que afectin la docència (com ara la suspensió puntual de classes per motius acadèmics o altres), conveniències argumentals o qualsevol imprevist.

Metodologia

Desenvolupament del temari (sessions magistrals a l'aula)

- En les sessions presencials a l'aula desenvoluparà el temari a nivell teòric en format de classe magistral, amb el complement pràctic de projeccions en power-point, lectura de textos o utilització puntual d'algun recurs electrònic. S'indicaran lectures que calgui fer i se n'aconsellaran d'altres.
- Seran ben vingudes les intervencions per part dels estudiants, en forma de preguntes, comentaris o aportació d'informació complementària i que puguin generar un debat o portar cap a altres aspectes relacionats amb el temari.
- S'utilitzarà el Campus Virtual per a proporcionar llistats bibliogràfics, enllaços i altre material que es consideri oportú, així com per avisar d'incidències que puguin afectar l'assignatura.
- La tutorització es reserva a dubtes específics i particulars, deixant els d'interès col·lectiu per a les intervencions a l'aula.

Altres activitats

a) Seminari

- Es durà a terme un seminari sobre un tema monogràfic que servirà de marc per al treball de curs i d'orientació metodològica. S'hi tractarà un tema paral·lel i complementari al programa.
- Si es donés la circumstància que durant el període docent de l'assignatura hi hagués algun esdeveniment relacionat amb el seu contingut (com ara la celebració d'alguna exposició, conferència o altra activitat) s'adaptaria el contingut del seminari -i potser també del treball- a la temàtica de tal esdeveniment.

b) Treball de curs

Es considera una activitat fonamental d'aprenentatge i pràctica metodològica. Les pautes per a la seva elaboració (estructura i metodologia) seran detalladament explicades en una sessió pràctica a l'aula.

c) Altres

* La realització i naturalesa d'altres activitats supervisades dependrà del nombre d'alumnes per grup. Si el nombre és elevat i aquestes activitats no han de resultar viables i profitoses, no es duran a terme. Es comunicaran a classe amb prou temps i també se'n donaran els detalls oportuns. En tot cas serien:

- Elaboració d'una ressenya en el cas que durant el curs hi hagués alguna exposició, conferència o altra activitat de contingut relacionat amb l'assignatura.

- Només en el cas que el grup fos poc nombrós (20 estudiants màxim) i fos possible a nivell horari, es faria alguna sessió teòrico-pràctica (visita a un museu i/o monument o eventual exposició relacionada amb l'assignatura).

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Desenvolupament del temari (classes magistrals a l'aula)	50	2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13
Metodologia i pautes per al treball	4	0,16	4, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 14
Seminari	6	0,24	1, 2, 4, 6
Tipus: Supervisades			
Treball	45	1,8	5, 6, 7, 8, 9, 13, 14
Tipus: Autònomes			
Estudi (consolidació ampliació dels continguts explicats a classe a partir de la bibliografia i els recursos)	30	1,2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13
Lectura de textos indicats pel professor	15	0,6	8, 11

Avaluació

A) Examen:

Prova escrita consistent en tres blocs d'extensió variable:

a) Entre 5 i 10 preguntes breus consistents en la identificació d'imatges amb la corresponent informació essencial (obra, període artístic, cronologia, personatges implicats -comitent, artífex, si es coneixen) acompanyada d'una breu i precisa indicació dels aspectes més rellevants)

b) Explicació d'una obra a partir de les imatges que es proposin. Ha d'incloure la informació essencial (com en el cas de les preguntes breus) que, en aquest cas, es desenvoluparà de manera raonada, tot especificant el context en què sorgeix l'obra i fent-ne una lectura des de tots els angles possibles (històrico-artística, iconogràfica...)

c) pregunta teòrica

* La qualificació de l'examen constituirà un 75% de la nota final, que se sumará al 25% que s'obtingui del treball

B) Treball:

Es plantejarà un treball que suposi un complement i acompanyament de l'assignatura, d'extensió limitada en la seva forma final però d'execució dilatada al llarg del curs, que impliqui la cerca i utilització de bibliografia i imatges que aportin la informació requerida per a l'elaboració progressiva del resultat que calgui lliurar.

Els treballs es lliuraran en la data que s'especificarà oportunament (en tot cas, durant el darrer quart del quadrimestre) en format imprès. Si el calendari lectiu ho permetés (cosa altament improbable), es destinarien una omés sessions a la posada en comú i debat en el tram final del curs.

L'estructura i metodologia del treball seran detalladament explicades en una sessió pràctica a l'aula i es penjaran al Campus Virtual, així com el calendari relatiu a la data d'entrega d'un guió previ i del treball finalitzat.

L'elaboració del treball respon a l'avaluació continuada, en tant que suposa el lliurament d'un guió previ (que es valorarà i validarà) abans de la realització definitiva.

*** La qualificació obtinguda en el treball constituirà un 25% de la nota final, que se sumará al 75% que s'obtingui de l'examen**

Reavaluació: Es podrà fer un examen de reavaluació, exclusivament en els següents casos:

- si no es va poder fer en el seu moment l'examen final (cal aportar justificant)
- si la qualificació final obtinguda (resultant de treball i examen) és igual o superior al 4 i inferior al 5 (per tant, en cap cas es podrà fer amb la finalitat d'obtenir un resultat superior si ja s'ha superat l'assignatura)

* la data de la reavaluació la fixa la Facultat. No es farà cap canvi ni excepció a nivell particular. Si hi ha algun canvi de data afectarà tot el grup i es farà saber amb prou temps. * l'estructura de l'examen de reavaluació serà la mateixa que la de l'examen final. L'extensió pot variar lleugerament.

* en cap cas s'acceptaran treballs com a exercici de reavaluació.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Examen	75%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14
Treball	25%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15

Bibliografia

Selecció bibliogràfica (obres generals)

* Es proporcionarà a través del campus virtual un llistat més ampli de bibliografia, especialment de catàlegs d'exposició, imprescindibles per a l'assignatura.

Els estudis monogràfics i articles científics s'aniran citant oportunament al llarg del curs. Amb tot, cal tenir present que les obres de síntesi consignades en aquesta selecció inclouen abundant bibliografia sobre obres i temes específics.

Leader-Newby, Ruth E., *Silver and Society in Late Antiquity. Functions and Meanings of Silver Plate in the Fourth to Seventh Centuries*, Ashgate, Aldershot 2004.

Sena Chiesa, G.(ed.), *Gemme dalla corte imperiale alla corte celeste*, Hoepli / Università degli Studi di Milano, Milà 2002.

Caillet, Jean-Pierre, Bazin, Pierre (dirs.), Les Trésors de sanctuaires, de l'Antiquité à l'époque romane, Nanterre, Université de Paris-X (Cahier du Centre de recherches sur l'Antiquité tardive et le haut Moyen Âge, 7), Picard, Paris 1996.

Burkart, I. et al., Le trésor au Moyen Âge. Discours, pratiques et objets, SISMEI (Micrologus Library, 32)-Edizioni del Galluzzo, Florència 2010.

Cutler, A., The Craft of Ivory. Sources, techniques and uses in the Mediterranean World: AD 200-1400, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 1985.

Cabrol, Henri; Leclercq, Fernand [& Marrou, Henri-Irénée], Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie (DACL), 15 vols., Letouzey et Ané, Paris, 1905-1953.

Perrin, Joel; Vasco Rocca, Sandra, Thesaurus. Objets religieux du culte catholique/ Religious Objects of the Catholic Faith / Corredo ecclesiastico di culto cattolico, edició trilingüe francès / anglès / italià, Éditions du Patrimoine, Paris 1999.

Castelfranchi Vegas, Liana, Lo splendore nascosto del Medioevo. Arti minori: una storia parallela, V-XIV secolo, Jaca Book, Milà 2005] trad. castellana: Esplendor oculto de la Edad Media. Artes menores, una historia paralela siglos V-XIV, Lunwerk, Barcelona 2005].

Lasko, Peter, Arte sacro, 800-1200, Cátedra (Manuales Arte), Madrid 1999. [Ed. or. anglesa: Ars sacra, 800-1200, 2a ed. Yale 1994 (1ª ed. 1972)].

Gaborit-Chopin, Danielle, Ivoires du Moyen Age, Office du Livre, Friburg 1978.

Gauthier, Marie-Madeleine, Émaux du Moyen Age occidental, Office du Livre, Friburg 1972.

Gauthier, M.-M., Catalogue international de l'œuvre de Limoges - Époque romane (tome I), Paris, Éditions du CNRS, Paris 1987.

Gauthier, M.-M.; Gaborit, D.; Antoine, Élisabeth (dir.), Corpus des émaux méridionaux. Catalogue international de l'Œuvre de Limoges, Tome II, l'Apogée 1190-1215, Comité des travaux historiques et scientifiques (CTHS), Paris 2011.

Gaborit-Chopin, D.; Tixier, F., L'oeuvre de Limoges et sa diffusion. Trésors, objets, collections, Presses Universitaires de Rennes - Institut National d'Histoire de l'Art, Rennes - Paris 2011.

García de Castro Valdés, César, Signvm Salvts. Cruces de orfebrería de los siglos V al XII, Consejería de Cultura y Turismo del Principado de Asturias / KRK Ediciones, Oviedo 2008.

Gauthier, Marie-Madeleine, Les routes de la foi. Reliques et reliquaires de Jerusalemà Compostela, Bibliothèque des Arts, Paris 1983. Hi ha ed. en anglès.

Bozóky, Eva, Helvétius A.-M. (dir.), Les reliques. Objets, cultes, symboles, Brepols, Turnhout, 1999.

Hetherington, Paul, Enamels, Crowns, Relics and Icons. Studies on Luxury Arts in Byzantium, Ashgate Variorum, Farnham 2008.

Robinson, J. Finer than gold. Saints and relics in the Middle Ages, The British Museum Press, Londres 2011.

Bruna, Denis, Enseignes de pèlerinage et enseignes profanes dans les collections du musée national du Moyen Âge, Éditions de la Réunion des musées nationaux, Paris 1996.

Bruna, Denis, Enseignes de plomb et autres menues chosettes du Moyen Âge, Le Léopard d'Or, Paris 2006.

Bruna, D., Saints et diables au chapeau. Bijoux oubliés du Moyen Âge, Seuil, Paris 2007.

Gudiol i Cunill, Josep, Nocions d'arqueologia sagrada catalana, Vic 1931-1933 [2a ed.; 1a ed., 1902] Apartats dedicats a arts sumptuàries i indumentària dels caps. VI-VIII.

Arts de l'objecte (col. L'Art gòtic a Catalunya), Enciclopèdia Catalana, Barcelona 2008.

Recursos electrònics

Metropolitan, Nova York: <http://www.metmuseum.org>

British Museum, Londres: <http://www.britishmuseum.org/>

Victoria & Albert, Londres: <http://www.vam.ac.uk>

Louvre, París: <http://www.louvre.fr>

Bibliothèque Nationale de France, Département des monnaies, médailles et antiques [Cabinet des Médailles],
París: http://www.bnf.fr/visiterichelieu/collections/mma_cp.htm

(*s'aniran citant al llarg del curs, si s'escau, altres recursos de tipus més específic)